

och radikaler i 1700-talets Sverige (1935) indgaar som femte Bind i Serien »Skrifter utgivna av Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap«, en Serie, hvortil vel Norge, men endnu ikke Danmark har noget tilsvarende. Med Udgangspunkt i et middelmaadigt Drama, Per Enboms »Fabriksflickan« fra 1796, tager Strindberg sig for at følge den »proletariske Understrøm« i det 18. Aarhundredes svenske Litteratur, og det lykkes ham — man fristes til at sige kun alt for godt. Bag Planen ligger en i og for sig naturlig og frugtbar Reaktion mod Litteraturhistoriens Adskillelse fra den alm. Historie og mod Litteraturhistorikernes Tilbøjelighed til at forklare ethvert Digterværk ved Paavirkning fra andre, helst udenlandske Forfattere, fremfor ved direkte Samfundsagttagelse. Selv gaar Strindberg imidlertid til den modsatte Yderlighed, og naar han mener at finde social Indignation og dæmrende socialistisk Tankegang hos næsten alle den gustavianske Tids smaa og store Forfattere, turde Grunden være den, at han af den rige Litteraturs »Værgeløshed« har ladet sig friste til at udvælge de Citater, der passede hans Tesis, og kun dem. En morsom og lærerig Samling er det dog blevet, og Bogens indledende, rent historiske Afsnit supplerer fortræffeligt Montgomerys Skildring af Tilstanden ved det 19. Aarhundredes Begyndelse; ikke mindst faar man et stærkt Indtryk af, hvor gennemusund og egentlig uhyggelig en By Bellmans glade Stockholm i Virkeligheden var.

Endnu skal her gøres opmærksom paa en lille nyudkommen Bog, John Lindgren: *Från Per Götrek til Per Albin* (i Serien Orientering. 278 S.). Savner man Tid og Lejlighed til at give sig i Kast med Gerh. Magnussons 3 Binds Værk, vil man her finde en bekvem Oversigt over det svenske Arbejderpartis Historie. Fremstillingen er skrevet ud fra et klart moderat reformsocialistisk Standpunkt og munder ud i en Hyldest til Sveriges nuværende Regeringschef. Omtrent Halvdelen af Bogen er viet Tiden efter 1914.

Henry Bruun.

Politiske Omvæltninger, som hænger sammen med dybtgaaende Sindelagskifte og har medført nye Styrelsesformer, har til alle Tider faaet Betydning for den historiske Forskning og dens Opfattelse af Fortidens Begivenheder. Et klassisk Skoleeksempel er Historieskrivningens Vurdering af den store franske Revolution. Saafremt vore Dages tilsyneladende saa vældige Omskiftelser kommer til at danne Epoke i den statslige og sociale Udvikling, vil man derfor sikkert opleve nye Strømninger og Tendenser indenfor Historieskrivningen.

Fra mange Hold lyder da ogsaa Kravet om en Forandring og spores der Forsøg paa at virkeliggøre Programmernes Fordring om en Kursændring. Anmeldelser og Referater i udenlandske historiske Tidsskrifter viser, at der i Rusland er opblomstret en marxistisk Historieskrivning, som bedømmer Fortidens Begivenheder udfra ensidig socialistiske Synspunkter og betragter økonomiske og sociale Tilstande som de eneste værdige Emner for frugtbar Historieforskning. Omvendt synes den fascistiske Idéverden i Færd med at gennemføre en ændret Opfattelse af »Risorgimento« og i det hele af Italiens politiske Udvikling siden det 18. Aarhundredes Midte. Sidst og med voldsom Styrke har Tilhængere af Tysklands nazistiske Styre rejst Kravet om en Historieforskning, som er Udtryk for det nye tyske »Folkefællesskab« og dets Raceteorier.

Selv om en lydhor Iagttager vil være tilbøjelig til at indrømme, at moderne Historieforskning staar i Fare for at stivne i overleverede Former og miste den Sammenhæng med Folk og Nation, som er dens dybeste Livskilde, er der sikkert Grund til med Skepsis at følge de Tendenser, som spores indenfor de moderne Diktaturer og blandt deres højtalende Forkæmpere. Næppe nogen vil allerede nu være i Stand til at afgøre, hvorvidt der er Tale om et nyt Tidehverv, eller det alene drejer sig om Modestrømninger og om øjeblikkelige Magthaveres Forsøg paa at fremtvinge en historisk Begrundelse af deres politiske Ambitioner.

De senere Menneskealdres danske Historieforskning staar paa mange Maader i Gæld til tysk Videnskab, har tilegnet sig dens faglige Metode og lært af dens Problemstilling. Desto mere er der Grund til paa dette Sted at konstatere de nye Tendenser, som gør sig gældende, referere de Krav, som fremsættes, og de Virkninger, som viser sig. For en egentlig Vurdering vil Tiden være inde, naar virkelige Resultater er opnaaet, og det ikke længere drejer sig om blotte Programmer og Teorier.

I Efteraaret 1934 indledede Nazismen Fremstødet indenfor Historieforskningen.

15. September fejrede Berlins »Reichsjugendführung« Hundredaaret for Heinrich von Treitschkes Fødsel med Taler af Baldur von Schirach og Walter Frank. Den første er som »Rigsungdomsfører« en ledende Mand indenfor Nazismen, den sidste en dygtig Faghistoriker og blandt andet Forfatter til et Værk om »Hofprediger Stöcker und die christlich-soziale Bewegung« (1928); fra første Færd har han tilhørt den nationalsocialistiske Bevægelse. Begivenhedernes Udvikling viser, at han er dens Tillidsmand og beredt til at bruge sin Magt. Det omtalte Mode var først og frem-

mest en Bekendelse til Treitschke. Af begge Talere (deres Udtalelser foreligger trykt i en Piece: *Kämpfende Wissenschaft*, Hamburg 1934) blev han hyldet som Repræsentanten for »einer aus dem grossen Erleben... belebten schöpferischen und kämpferischen Wissenschaft«. Som Modsætningen fremstilledes den Wilhelmiske Generation af Historikere, først og fremmest Hermann Oncken, ifølge Talerens Opfattelse en Slægt af Epigoner, som skriver »objektiv« Historie og derfor er endt i en »weltanschaulichen Nihilismus eines spätnationalliberalen Besitzbürgertums«. Paa dette Angreb svarede Friedrich Meinecke i en fin og forstaaende, men samtidig skarp og modig Opsats i *Hist. Zeitschr.* (Bd. 152 S. 101 ff.). Hans samtidige — indrømmede han — var maaske »Epigoner«, men var dog langtfra vandret ad slagne Veje. Deres Ny-Idealisme og idéhistoriske Indsats betød en Nyvinding vundet paa Bekostning af Naturalismen og Positivismen. Smukt og værdigt tog han Oncken i Forsvar, stemplede Franks Karakteristik »als eine Verunglimpfung seines Charakters«, protesterede »aus germanischer Empfindung für Recht., Ehre und Treue heraus« og gjorde opmærksom paa, at netop Oncken havde følt det tragiske i, at Folkets Masser var bleven fremmede for den tyske Stat.

Virkningerne af Opgøret viste sig hurtigt. Snart efter var Hermann Oncken — om end under lempelige Former — fjernet fra sit Professorat og Friedrich Meinecke — dog tilsyneladende med fuld Honnør — fortrængt som Redaktør af *Historische Zeitschrift* og afløst af Münchener-Professoren Karl Alexander von Müller. Umiddelbart efter grundlagdes et »Reichsinstitut für Geschichte des neuen Deutschlands«. Dets Leder og Præsident er Walter Frank og dets Garanter en Række Repræsentanter for den Del af den ældre Generation, som anerkendes af de nye Magthavere: Mænd som Richard Fester, Fritz Hartung, Willy Hoppe, Erich Marcks, A. O. Meyer, Karl Alexander von Müller og som Udtryk for Foretagendets stortyske Grundlag — Østrigeren von Srbik, desuden en Række Professorer i Opdragelsesvidenskab og Filosofi, nogle Raceforskere, politisk-militære Sagkyndige og — last not least — Repræsentanter for Udenrigsministeriet og for Propagandaministeriet. Om Institutets Tilslutning til det »nye Tyskland« raader ingen Tvivl. I en Hilsen til Hitler lovede Walter Frank at skabe og bevare Forbindelsen mellem tysk historisk Videnskabs store Traditioner og de bevægende Kræfter i den nationale Revolution. Til Gengæld svarede »Føreren« med Ønsket om, at Institutet maa udføre sit Arbejde i Erindringen om denne Tradition »und erfüllt von dem bewährten Geist unserer nationalsozialistischen Weltanschauung«.

Ved Institutets Indvielse 19. Oktober 1935 holdt Walter Frank en stor Tale, som bl. a. er bleven offentliggjort i Hist. Zeitschr. (Bd. 153, S. 6 ff.). Sammen med von Müllers Tiltrædelsesartikel: »Zum Geleit« (samme Bind S. 1 ff.) giver den Programmet for den nazistiske Historieskrivning.

Dets positive Indhold er en Variation af Nazismens Slagord og bitre Angreb paa Forgængerne. De første munder ud i Kravet om en Historieforskning, som er et uadskilleligt Led i Folkets Stræben og paa Liv og Død forbundet med dets Kamp. Bag de sidste ligger Overbevisningen om, at den ældre historiske Videnskab — saa lidt som de andre Aandsvidenskaber — har været besjælet af en Verdensanskuelse, som kunde holde Ligevægten med Ophobningen af det vældige Stof. Følgen er bleven, at de enkelte Forskningsomraader er bleven splittede og indbyrdes fremmede for hinanden, at en indre Relativisme har opløst alle Værdimaalere, og at Magten er tilfaldet et stivnet »Alexandrinertum«, som har været uden levende Forbindelse med de folkelige Kræfter og derfor uden virkelig Livsfølelse. Foragtelig taler Frank om Digteren, som digter for »privat Pläsir«, og polemiserer mod Historikeren, som er villig til at anerkende, hvad der en Gang er blevet til, men stiller sig uforstaaende overfor alt, som endnu er i sin Vorden. »Det væsentlige i en Videnskab er ikke Fakta. Form og Fakta er alene Forudsætninger. Det væsentlige i Kunst som i Videnskab er at give Svar paa de store Spørgsmaal, som stilles af den kæmpende Verden«. I vor Stræben og Væren er vi kun det aandelige Udtryk for Hitlers store Tidsalder.

Forkæmperne for den nazistiske Historieskrivning vender sig samtidig imod enhver Dilettantisme. Karl von Müller fastholder Kravet om streng videnskabelig Forskning, om personlig og saglig Sandhed, medens Frank forlanger Fagets Metoder anerkendt og betoner, at »Alexandrinervæsenet« ikke er bleven overvundet, for at der paa dets Ruiner skal vokse frem »ein Sklavenaufstand des von Denken und Wissen, von Ernst und Tiefe unbeschwertem gesinnungstüchtigen Ignoranten — und Halbwissertums«. Andre Bemærkninger gør opmærksom paa ligesaa farlige Fjender. Til den ene Side de ligegyldige indenfor Nazisternes egen Lejr, »die kleinen Zünftler der Politik, die praktischen Schieber des Alltags«. Med megen Bitterhed fremhæves det, at det nye Institut kun har faaet stillet 35000 Mark til Raadighed. Til den anden Side: de Intellektuelle, »Graeculi«, Medløberne, som ikke selv formaar at skabe noget nyt, men uden indre Overbevisning slutter sig til den sejrrige Bevægelse og haaber at faa Del i dens Frugter.

Med megen Skarphed — og vistnok med nogen Ret — vender

Frank sig mod de hidtidige Former for videnskabelig Produktion, klager over de uforholdsmæssige Kræfter og de mange Penge, som er bleven bunden i store Kildepublikationer, og fremhæver til Gengæld Betydningen af det litterære, af Forskeren skabte Værk. I Modsætning hertil vil det nye Rigsinstitut — som beskæftiger sig med Tidsrummet mellem den franske og den nazistiske Revolution — lægge Vægten paa den historiske Fremstilling og — foreløbig — samle sine Kræfter om fire forskellige Opgaver: en Skildring af de vestlige Ideers Indgriben og Virkninger i Tyskland mellem 1789 og 1848 — af de nationalkirkelige Bevægelser i det 19. Aarhundrede — af den tyske Filosofi i samme Tidsrum — og endelig af Jødespørgsmaalet i Tiden mellem de to store Revolutioner.

Træet kendes paa dets Frugter, og den nazistiske Historie-skrivning bør dømmes efter dens Resultater. Foreløbig maa man forholde sig afventende; alvorligt videnskabeligt Arbejde kræver sin Tid og er længe om at modnes. At nye Penne og Videnskabens Ungdom faar Raaderum i *Hist. Zeitschr.* og andetsteds, kan kun være tiltalende — for saa vidt dens faglige Dygtighed staar Maal med dens nazistiske Overbevisning. Naar Karl von Müller opstiller som Redaktionsprincip, at Forudsætningen for Bidragenes Optagelse bør være »Die Höhe des Standpunktes, die Gegenseitigkeit von Rede und Widerrede, das gemeinsame völkische Ziel«, spørger man dog, om det er tilfældigt, at en Række Røster, som i Meineckes Tid var med til at give Tidsskriftet dets høje Standard, er forstummet i de sidst udkomne Hefter. Foreløbig lægger man Mærke til Forfattere, der kæler for nazistiske Slagord, uden at selve Indholdet i Virkeligheden er saa forskellig fra den tidligere Generations. For det endelige Resultat vil det blive afgørende, om den nye Tidsalder vil formaa at frembringe Værker, som besjælet af den nazistiske Livsanskuelse besidder samme faglige og aandelige Lødighed, samme menneskelige og videnskabelige Rigdom som en Hermann Onckens og Friedrich Meineckes. *Axel Linvald.*

Bismarcks Fald har længe været et af tysk Historieskrivnings fornemste »Forskningsproblemer«. Udfra løsrevne, uklare Kildesteder og paavirket af deres almindelige politiske Indstilling har Historikerne søgt at rekonstruere Begivenhedernes Gang. Først Aabningen af Arkiverne efter 1918 og det følgende Aartis rige Litteratur af Memoirer, Gesandtindberetninger, Breve etc. har muliggjort en virkelig historisk Vurdering. Skelsættende var Svejtseren Gagliardis Værk (1927), der klart viste, at Bismarcks